

Dini Virtual Təhsilin Keyfiyyət Dərəcəsinin Ölçü Meyarları

Müəllif: Elnarə Abdulova¹

Alınan Tarix: 01/07/2017

Qəbul Tarixi: 30/07/2017

Məqalənin xülasəsi

Məqalədə Dini virtual təhsilin keyfiyyət dərəcəsinin ölçü meyarlarında söhbət açılır. Virtual təhsil sisteminin lazımlı olması və faydaları haqqında danışılır. Virtual təhsil sisteminin başqa təhsil sistemlərlə müqayisədəki üstünlüklərinə işarə olunur. Dini virtual təhsilin ölçü meyarı haqqında söhbət açılır. Virtual dini təhsil sisteminin bizdən bir neçə tələbləri müzakirə edilir.

Əsrlər boyu dünya mütəfəkkirləri arasında özünə məxsus fikir və düşüncəsi olan şəxslər yaşayıb-yaratmış, öz zəkası ilə bəşəriyyətə xidmətlər etmişlər. İnsanlıq bu şəxslərə çox şey borcludur. Məhz bu elm fədailərinin sayəsində insane dəyərlər inkişaf etmiş, düşüncələr işıqlanmış, qaranlıqlar aydınlığa qovuşmuşdur.

Adından məlum olduğu kimi, Virtual təhsil sistemi, audio, video, sayt, televiziya və sair müxtəlif virtual-elektron vasitələrlə, icra edilən təhsil sistemidir.

Həqiqətdə, Virtual təhsil sistemi müasir texnologiyadan istifadə etməklə qiyabi şəkildə onlayn fəzada təhsil almaqdır. Başqa sözlə desək, Virtual təhsil sistemində tədris olunan mövzular, audio, video və mətndən istifadə edilərək, şagird və müəllim, yaxud şagirdlər arasında fikir mübadiləsi yüksək şəkildə icra edildiyinə görə, təhsilin keyfiyyəti ən məqbul həddə yetişir.

---

1. Əl-Mustafa Virtual Universiteti, İslam Araşdırmaları Fakültəsi, Magistr, elnareabdul@mail.ru

Müasir və inkişaf etmiş vasitələrdən istifadə edərək, elmi və ümumi məlumatları daha gözəl və üstün keyfiyyətlə təqdim etmək mümkündür. Misal olaraq, sayt vasitəsi ilə məlumat əldə edərkən, sizə təqdim olunan məlumatlar hər nə qədər rəngarəng və çox çeşidli olarsa, bir o qədər də, yüksək nəticə əldə edə bilərsiniz. Virtual təhsil zamanı tədris olunan mətnlər bir neçə formatda təqdim edilir.

Həmçinin, bu proses, təhsil müdiriyyəti, şagirdlərin tərkib tapdığı qruplar, mütəxəssislər və dərslərləri hazırlayanları əhatə edir.

Virtual təhsil sistemindən istifadə etməklə, şagirdlər onlara münasib olan zaman həddində bəhrələnməyə bilirlər. Bu təhsil sisteminin ən dəyərli xüsusiyyətlərindən biri də, təhsil sahəsindəki nazir məqamların, müdirlərin, müəllimlərin tədris formasına, keyfiyyətinə və şagirdlərin fəaliyyətlərinə nəzarət etmək imkanının olmasıdır.

Virtual təhsil sisteminin hədəfi, müasir və daha sərfəli proqramlarla şəxsin elmini və bacarığını artırmaqdır. Bu təhsil növündə, şagirdlər təlim gördükləri dövrənin məlumatlarına və mətninə malik olmaq üçün zaman və məkan məhdudiyyəti ilə üzləşmir.

Virtual təhsil sistemində tədris mərkəzinə gediş-gəliş, müəllimlərə, müşavirlərə çəkilən xərclər azalır və əlavə vaxt itirilməsinin qarşısı alınır. Bu təhsil növündə, tədris dövrləri (semestrlər, vebinarlar) daha kiçik dövrlərə ayrılır və əvəzində daha çox günlər, həftələr istifadə oluna bilər.

Virtual təhsil sistemində, klassik təhsildə olduğu kimi, müəllim və şagird arasında mətləbi daha yaxşı anlamaq üçün (təkrar) əlaqə yaratmaq mümkündür.

Onlayn dərslərdə iştirak edən şəxslər, qorxu və xəcalət hissi olmadan, elə bir mühitə daxil olurlar ki, səhv etdikləri zaman başqalarının hökmü, tənəsi ilə üzləşmədən yeni-yeni mövzularda özlərini sınağa bilirlər. Bu imkan, xüsusilə də, şəxsin bir sıra məharətləri, qərara gəlmək, rəhbərlik etmək kimi qabiliyyətlərini təcrübə etdiyi zaman daha da öz əhəmiyyət və dəyərini aşkar edir.

Açar Sözlər: Virtual Təhsilin, Dini Virtual Təhsilin, ölçü Meyarları

Giriş

1. Oxu! (bu kitabı, bütün məxluqatı) yaradan Rəbbinin adı ilə.
2. O, insanı (Adəm övladını) laxtalanmış qandan yaratdı.
3. Oxu (və tərəddüd etmə) ki, sənin Rəbbin (bütün kərimlərdən) daha kərimdir. (O səni oxuma-yazma bilməsən belə oxuda bilər).
4. O (Rəbbin) ki, (bəşərə) qələm vasitəsilə elm öyrətdi.
5. İnsana bilmədiyini öyrətdi.
6. (İnsan bu nemətlər üçün şükr edirmi?! Xeyr). Belə deyil, (əksinə insan) həqiqətən azgınlıq edər!
7. Özünü ehtiyacsız gördüyü üçün.
8. Şübhəsiz, (bütün canlıların öldükdən sonra dönüşü) sənin Rəbbinədir.
9. Mənə de, məgər o kəs ki, mane olur.
10. Bir bəndəyə namaz qıldığı vaxt (məgər o, əzaba layiq deyilmi)?!
11. Mənə de, əgər (namaz qılan şəxs) doğru yoldadırsa.
12. Yaxud (başqalarını) təqvalı olmağa çağırırsa (onda ona mane olmaq yaxşı bir işdirmi)?!
13. Mənə de, əgər (onu mane olan haqqı) təkzib edir və üz döndərirə (məgər əzaba layiq deyilmi)?! Qurani Kərim –Ələq surəsi.¹

Bütün aləmlərin Rəbbi Müqəddəs Qurani Kərimdə Aləmlərə rəhmət olaraq göndərilən Peyğəmbərimiz (s.a.s) Rəsuli Əkrəm əfəndimizə “Oxu”-əmrini verir. Bu səbəbdəndir ki, peyğəmbərimiz buyurur:

---

1. Qurani Kərim, “ Ələq surəsi”, Səhifə 597.

“Behiştədən qəbrədək oxuyun” Həmçinin, islam aləminin dahi mütəfəkkirləri bizə oxumağı, öyrənməyi, daim maariflənməyi israrla təkid edir.

Oxumaq, öyrənmək , bilik əldə etmək, maariflənmək üçün bir sinif otağında və ya auditoriyada əyləşərək müəllimi, professor u dinləmək kifayət etmir.

Gündəlik həyatımızda, dostlar yoldaşlar, rəfiqələrlə görüş zamanı da bir birimizin maariflənməsinə, elmlənməsinə səbəb ola bilərik. Bir çoxu öyrənməyi, təhsil almağı dörd divarla məhdudlaşdırır.

Halbuki biz hər gün bunun nə dərəcədə yalnız düşüncə olduğuna şahid oluruq.

Elmli olmaq bir çox hallarda insanda olan batil düşüncələrdən və batil inanclardan uzaq olmasında mühüm rol oynayır.

Dini virtual təhsil sistemi təkə təhsil alana dini təhsil verməklə kifayətlənməməlidir.

Yəni ki, təkə əhkam və əqaid dərsləri kifayət etmir. Həmçinin dünyəvi elmlərin də mənimsənilməsinə yer verməlidir.

Dünyəvi elmlərə xarici dil, iqtisadiyyat, beynəlxalq münasibətlər daxildir.

Bəzilərimiz dini təhsil dedikdə təkə Qurani Kərimi oxumaq, şəriət qayda qanununu bilmək və ərəbə dilinin qrammatikasının 2 mənimsənilməsinə başa düşür. Bu çox yalnız bir düşüncə tərzidir.

Unutmamalıyıq ki, dünyəvi dinləri öyrənmək bizim dindən uzaqlaşmağımıza səbəb olmamalıdır. Bəzilərimiz xarici yazarların əsərlərini oxuduqdan sonra dünya görüşümüzə və həyata baxışımızda müəyyən fərqlər yaranır.

Biz heç bir zaman batil düşüncələrin və batil inancların əsiri olamamalıyıq. Unutmamalıyıq ki, insane məcbur və ixtiyar arasındadır.

Ümid edirəm ki, yaxın gələcəkdə dini virtual təhsil sisteminin inkişafı və yüksəlməsi bizim bu haqda olan yalnız düşüncəmizi dəyişəcək.

Əsrlər boyu dünya mütəfəkkirləri arasında özünə məxsus fikir və düşüncəsi olan şəxslər yaşayıb-yaratmış, öz zəkası ilə bəşəriyyətə xidmətlər etmişlər. İnsanlıq bu şəxslərə çox şey borcludur. Məhz bu elm fədailərinin sayəsində insane dəyərlər inkişaf etmiş, düşüncələr işıqlanmış, qaranlıqlar aydınlığa qovuşmuşdur.

Böyük filosof, görkəmli İslam alimi Mürtəza Mütəhhəri də bu mütəfəkkirlər sırasında öz xüsusi yeri olan şəxsiyyətlərdəndir.

O, ömrünü cəmiyyətin islahına, müasir dövrdə meydana çıxan və dəyərləri təhdid edən şübhələrə cavab tapmağa həsr etməyə çalışmışdır.

Buna görə də Mütəhhəri dövrünün gəncləri, ziyalıları, ümumiyyətlə, bir islahatçı kimi alim olaraq kütlə tərəfindən sevilmiş, sağlığında böyük İslam alimi kimi şöhrət qazanmasından əlavə yaşadığımız dövrdə kifayət qədər sevilən, nümunə olan, düşüncəsi və elmi əsərləri ilə bir çoxlarımızın ilham alaraq elmləndiyi nümunəvi şəxsiyyətdir.

Mütəhhəri öz zamanəsini dərinlən tədqiq edərək onu lazımınca tanımağa çalışırdı.

O, bu barədə özünün “Gənc nəslin yönləndirilməsi” adlı məqaləsində yazır:

“Biz hazırda çox mühüm bir sual qarşısında dayanmışıq. Yaşadığımız dövrdən, onda baş verən mühüm dəyişikliklərdən xəbərsizik.

Bəzən haqqında əvvəlcədən lazımi qədər tədqiqatlar aparmadığımız mövzularla rastlaşırıq.”¹

Dahi mutəfəkkirin qələmə aldığı bu məqalədə sözü gedən məsələ təkcə onun yaşadığı dövrü əhatə etmir. Çünki zəmanəmizdə də bu mövzu aktualdır.

Düşünürəm ki, İslam aliminin bu qədər narahat olması səbəbsiz deyil.

Bizim bir çox məsələlər haqqında məlumatsız olduğumuz bir çox məqamlarda səhv addım atmağımıza səbəb olur.

Səhv addım atmamışdan əvvəl düşünmək, düzgün qərar vermək zənnimcə olduqca zəruridir.

Zəruri olan məqam həm də bundan ibarətdir ki , düzgün qərar vermək, doğru seçim etmək üçün mütləqdir ki, həyatımızda mütaliyəyə geniş yer vermək, çox zaman ayırmaq lazımdır.

Təbii ki, bura həm sərbəst mütaliə, həm orta məktəb təhsili, həm ali məktəbdə əldə edəcəyimiz bilik və elmi misal gətirmək olar.

Artıq orta təhsili başa vurmağa hazırlaşan şagirdlərin əksəriyyəti ali məktəbə qəbul haqqında düşünür və gələcəkdə hər hansı bir peşanın sahibi və ya isxtisasın mütəxəssisi olmağı öz qarşısına məqsəd qoyur. Bu çox sevindirici haldır.

Amma bizim məqalənin mövzusu virtual təhsil olduğu üçün biz əyani təhsil forması haqqında bir neçə cümlə yazmaqla kifayətlənirik və bizim üçün araşdırılması zəruri olan adı çəkilən mövzunun müzakirəsinə keçid edirik.

Müasir texnologiyaların inkişafı bizə imkan verir ki, hər yaşda, harda olduğumuzdan asılı olmayaraq elmlənək və təhsil səviyyəmizi inkişaf etdirə bilək.

---

1. Mürtəza Mütəhhəri, “Teizm seminarları”, kitabı Səhifə 17.

Bu işdə bizə virtual təhsil sisteminin köməyi böyükdür. Təbii ki, təhsil zamazı dərsləri tərtib edən, onları sayta yerləşdirən müəllim və elmi heyyyətin əməyini danmaq qeyri mümkündür.

Adından məlum olduğu kimi, Virtual təhsil sistemi, audio, video, sayt, televiziya və sair müxtəlif virtual-elektron vasitələrlə, icra edilən təhsil sistemidir.

Həqiqətdə, Virtual təhsil sistemi müasir texnologiyadan istifadə etməklə qiyabi şəkildə onlayn fəzada təhsil almaqdır.

Başqa sözlə desək, Virtual təhsil sistemində tədris olunan mövzular, audio, video və mətndən istifadə edilərək, şagird və müəllim, yaxud şagirdlər arasında fikir mübadiləsi yüksək şəkildə icra edildiyinə görə, təhsilin keyfiyyəti ən məqbul həddə yetişir.

Müasir və inkişaf etmiş vasitələrdən istifadə edərək, elmi və ümumi məlumatları daha gözəl və üstün keyfiyyətlə təqdim etmək mümkündür.

Misal olaraq, sayt vasitəsi ilə məlumat əldə edərkən, sizə təqdim olunan məlumatlar hər nə qədər rəngarəng və çox çeşidli olarsa, bir o qədər də, yüksək nəticə əldə edə bilərsiniz.

Virtual təhsil zamanı tədris olunan mətnlər bir neçə formatda təqdim edilir.

Həmçinin, bu proses, təhsil müdiriyyəti, şagirdlərin tərkib tapdığı qruplar, mütəxəssislər və dərsləkləri hazırlayanları əhatə edir.

Virtual təhsil sistemindən istifadə etməklə, şagirdlər onlara münasib olan zaman hüdudunda bəhrələyə bilirlər. Bu təhsil sisteminin ən dəyərli xüsusiyyətlərindən biri də, təhsil sahəsindəki nazir məqamların, müdirlərin, müəllimlərin tədris formasına, keyfiyyətinə və şagirdlərin fəaliyyətlərinə nəzarət etmək imkanının olmasıdır.

Virtual təhsil nə dərəcədə lazımlıdır?!

Bu təhsil forması cəmiyyətin tələbləri ilə üst-üstə düşür. Burada ən diqqətçəkən məqam insanların daha çox imtahansız qəbul olmaq istəyindən irəli gəlir.

Adətən virtual təhsil sistemində tələbə əsas təhsil haqqında şəhadətnamə və ya ali təhsil ocağını bitirməsini təsdiq edən diplom vasitəsilə ali məktəbə qəbul olur.

Virtual təhsil sisteminin lazımi məqamlarına növbəti mərhələlərdə daha çox yer verəcəyik.

Virtual təhsil sisteminin lazımlı olması və faydaları haqqında

1. Virtual təhsil sisteminin davamlı olması.
2. Onlayn dərslərin artırılma imkanlarının mövcudluğu.
3. Təhsildə büdcəyə qənaət olunması və onun daha məhsuldar olması.
4. Təhsil mühitində heç bir məhdudyyətin olmaması.

Virtual təhsil sisteminin davamlı olması

dedikdə təhsil alanın uzun müddət təhsil prosesində iştirak edə bilməsi nəzərdə tutulur.

İlkin bakalavr pilləsindən başlayaraq ən yüksək təhsil pilləsinə kimi mərhələlərlə keçid etməsi, evdə və yaxud işdə olmasından asılı olmayaraq internet imkanlarından istifadə edərək universitetdə uğur qazana bilir.

Onlayn dərslərin artırılma imkanlarının mövcud olması

tələbədə oxumağa, öyrənməyə maraq yaradır.

Müəllim və professorla ünsiyyət qurmağa daha çox vaxt ayrıldığı zaman təhsil alan cavab tapmağa çalışdığı bütün məsələləri araşdırmış olur və növbəti mövzu haqqında bilik əldə etmiş olur.

Təhsildə büdcəyə qənaət olunması və onun daha məhsuldar olması

isə adından görüldüyü kimi maddi vəsaitin cüzi miqdarda xərclənməsi ilə əldə olunmuş yüksək bilik və elm insanın bu təhsil formasının nə dərəcədə lazımlı olmasını qabarıq şəkildə nəzərə çarpdırır.

Yol xərci və zaman sərfi olmadığı üçün tələbə büdcəsinə və vaxtına qənaət etməklə həm maariflənə bilir, həm də yaxın ətrafında olan insanları maarifləndirə bilir.

Təhsil mühitində heç bir məhdudiyyətin olmaması dedikdə

ilk olaraq yaş məhdudiyyətini anlasaq da bu bölməyə həmçinin universitetə qəbul zamanı təqdim olunan sənədləri də daxil etmək mümkündür.

Çünki qəbul zamanı həm 11 illik təhsildən , həm bakalavr təhsil pilləsində oxuğumuzu təsdiq edən sənədi təqdim etməyin mümkün olduğu bəlli olur.

Yaş məhdudiyyətinin olmaması isə bizə imkan verir ki yeni bilik və elmlə zəngin olan bir ixtisas seçib o ixtisası mükəmməl şəkildə öyrənə bilək.

Virtual təhsil sistemində nəzərdə tutulan məsələlərdən biri də, müraciət edən şəxslərin elmi-mənəvi ehtiyaclarını təmin etməkdir. Bu məqsədlə də, sayt üzərində dərslərin təşkil edilməsi mümkün olur.

Yeni təhsil sistemində, həqiqi (əyani) siniflərin dərslər sistemində malik olmaqdan əlavə, digər başlıca dərslər sistemləri və müasir imkanlardan da faydalanmaq mümkündür.

Virtual təhsil sisteminin üstünlükləri nədir?

1. Virtual təhsil sisteminin hədəfi, müasir və daha sərfəli proqramlarla şəxsin elmini və bacarığını artırmaqdır.

Bu təhsil növündə, şagirdlər təlim gördükləri dövrənin məlumatlarına və mətninə malik olmaq üçün zaman və məkan məhdudiyyəti ilə üzləşmir.

İnternet (elmi) təşkilatların fəaliyyəti üçün məntiqli çıxış yolu ola bilər və onların təhsil və tədris hədəflərini təmin edə bilər.

İnternetdə virtual təhsil sistemindən həmişə faydalanmaq olar və burada istifadəçilərin, tələbələrin, həmçinin cəmiyyətin müxtəlif təbəqələrinin istifadəsi üçün məhdudiyyət qoyulmamışdır.

Bu təhsil sistemindən, onlayn dərslərdən faydalanmaq üçün tək cə əsaslı ehtiyac bir (internetlə təchiz edilmiş) kompüterin olmasıdır.

Virtual təhsil sistemində şəxs, gecə-gündüz istədiyi hər vaxt, yaxud bütün həftə boyu məlumat (təhsil) ala bilər.

2. Virtual təhsil sistemində tədris mərkəzinə gediş-gəliş, müəllimlərə, müşavirlərə çəkilən xərclər azalır və əlavə vaxt itirilməsinin qarşısı alınır. Bu təhsil növündə, tədris dövrləri (semestrlər, vebinarlar) daha kiçik dövrlərə ayrılır və əvəzində daha çox günlər, həftələr istifadə oluna bilər.
3. Virtual təhsil sistemində, klassik təhsildə olduğu kimi, müəllim və şagird arasında mətləbi daha yaxşı anlamaq üçün (təkrar) əlaqə yaratmaq mümkündür. Bu fərqlə ki, virtual təhsil sistemində sinfin başqa üzvləri bu mövzuya qoşulmağa məcbur deyil, onlar bu bəhsə qoşulmadan, dərslərindən geri qalmayaraq, məlumatları əldə etməyə davam edib, təhsillərində irəliləyə bilərlər.

4. Onlayn dərslərdə iştirak edən şəxslər, qorxu və xəcalət hissi olmadan, elə bir mühitə daxil olurlar ki, səhv etdikləri zaman başqalarının hökmü, tənəsi ilə üzləşmədən yeni-yeni mövzularda özlərini sınağa bilərlər. Bu imkan, xüsusilə də, şəxsin bir sıra məharətləri; qərara gəlmək, rəhbərlik etmək kimi qabiliyyətlərini təcrübə etdiyi zaman daha da öz əhəmiyyət və dəyərini aşkar edir.

Qorxu və xəcalət hissi olmayan bu mühit, şəxsin özünə inamını artırıb, yaradıcılıq qabiliyyətini inkişaf etdirəcəkdir.

Həmçinin bu təhsil sistemində təhsil alan tələbə vebinarda iştirak edibse imtahan zamanı çətinlik çəkən zaman onun iştirakı üstünlük hesab edilir və onun çətinliyinin aradan qaldırılması üçün şərait yaradılır.

Dini virtual təhsil sistemində bütün dinlər haqqında məlumat verilir, heç bir dini inanc təhqir edilmir.

Hinduizm, buddizm, zərdüş, siqh dini, yəhudilik, xristianlıq və islam dini geniş şəkildə tədqiq edilir. Tələbə heç bir təzyiqə məruz qalmadan dinlər və dinlərin tərkib hissəsini təşkil edən məzhəblər və firqələr haqqında müqayisə apara bilir.

Düşünürəm ki, dini virtual təhsilin ən üstün cəhəti olaraq elə bunu nümunə gətirmək olar ki, təhsil alan mövzunu oxuyan zaman sərbəst olaraq oxuğu mövzu haqqında düşünə bilir və dinlərarası müqayisəli araşdırma apara bilir.

Dinlərarası araşdırma şübhəsiz ki, dünyanın məşhur və fəal dinlərini tanıdıqdan sonra, onların ümumi şəkildə allahşünaslıq, peyğəmbərlik, qüdsi kitablar və Axirət aləmi haqda düşüncələrini müqayisə etmək, daha doğru dini tanımağımıza yardım edər.

Bu səbəbdən, aşağıda həmin fundamental mövzular haqda müqayisəli araşdırma aparırıq.

Allahşünaslıqda araşdırma Hindu və hind dinlərini mütaliə etdiyimiz zaman, vahid və bir Yaradanı tapmaq və Ona pərəstiş etmək səylərinin necə də, qarışıq və dolambac yollarla dolu olduğunu görürük. Bir tərəfdən ilahi peyğəmbərlərin təlimləri, bir tərəfdən insan fitrətinin paklığı məhz bəşəri mütləq qüdrət, mütləq elm sahibi olan Yeganə həqiqi varlığa doğru çəkir.

Amma insan övladı bir sıra amillərdən təsirlənərək, məqsədinə nail ola bilmir.

Hind dinləri sanki bu mübarizənin ən qızgın cövlan etdiyi yerdir.

Ümumiyyətlə, bəşər övladını bütöpərəstliyə yönəldən səbəblər olmuşdur. Peyğəmbərlik mövzusunda da dinlərin kifayət qədər fərqli fikirlər mövcuddur.¹

Dinlərarası araşdırma zamanı Əl Mustafə Beynəlxalq universitetinin virtual sistemində təhsil alan tələbələrin sevimliyi olan dəyərli müəllim, ustad, Professor Tofiq Əsədovun tərtib etdiyi dünya dinləri ilə tanışlıq fənninin 29-cu dərindən istifadə etmək bütün qaranlıq qalan mətləbləri aşkara çıxarmaqda bizə kifayət qədər kömək etmiş olur.

Dini virtual təhsilin ölçü meyarı

haqqında danışmadan əvvəl onun nə dərəcədə lazımlı olması haqqında danışdıq. Bu mövzuda bir çox mətləblərə toxunduq.

Lakin bir təhsilin virtual, əyani və ya qiyabi olmasından asılı olmayaraq təhsil alan tələbənin imkanları, onun dərəcə ayırdığı zaman və diqqət bu sisteminin ölçü meyarı olacağını düşünürəm.

---

1. Tofiq əsədov, "Dünya dinləri ilə tanışlıq", 29-cu mövzu səhifə 4.

Çünki əyani təhsil sistemində tələbə hər gün dərəcə gəlməli, dərəcə, mühazirə və seminarlarda iştirak etməlidir. Təbii ki, buna zamanla bərabər maddi vəsait də tələb olunur.

Amma dini virtual təhsil sistemində tələbəyə yalnız ona göndərilən fənnin mövzularını oxumaq və öyrənmək, vaxtı əvvəlcədən təyin olunmuş seminarlarda iştirak etmək, imtahanı online şəkildə vermək tələb olunur. Əlbəttə sual yaranacaq ki, bir təhsil sisteminin ölçü meyarı onun nə qədər vaxt və nə qədər maddi vəsait tələb etməsi ola bilməz.

Lakin mən düşünürəm ki, təhsil ocağına getmək üçün vaxt və maddi vəsaitin tələb olunmaması tələbə üçün üstünlükdür.

Təbii ki, dərəcədən yararlanmaq üçün bizə müəyyən vəsait lazımdır.

Amma əminəm ki, müasir dövrdə internet olmayan və ya audio-video system olmayan ev tapmaq mümkünsüzdür.

Dini virtual təhsil mövzusunda öz fikirlərimi konkretləşdirərək yekunlaşdırarkən bir məsələyə toxunmağı özümə borc bilirəm.

biz bəzən görürük ki, virtual təhsil sistemində təhsil alan tələbə məsuliyyətsizdir.

Bunu səbəbi haqqında çox düşündüm və belə qənaətə gəldim ki əslində bir çox tələbə məhz dərəcə üçün maddi vəsait xərcləyirsə oxuyur və həmin sahıdı mütəxəssis olmağa çalışır.

halbuki dini virtual təhsil sistemi tələbədən heç bir ödəniş yələb etmir.

Əfsuslar olsun ki, buradan belə nəticəyə gəlmək olar ki, günümüzdə bir çox gənc əslində öznün və cəmiyyətinin elmlı olması üçün deyil, yaxın çevrəsinin onun haqqında nə düşünəcəyi ilə məşğuldur.

Əyani və virtual təhsil sistemini müqayisə etməkdə məqsədimiz əyani təhsili virtual təhsillə üz-üzə qoymaq deyil, sadəcə bu gün gənc və orta yaşlı nəslin əksəriyyətinin elmi öyrənməyi əsas məqsəd seçməyib, cəmiyyətdəki öz imicini yüksəltməklə məşğul olmasının canlı şahidi oluruq.

Cəmiyyətin maarifləndirilməsində məhz virtual təhsil alan tələbələrin üzərinə böyük məsuliyyət düşdüyünü düşünürəm.

Əgər bizə universitet tərəfindən göndərilən dərsləri çap edərək oxuyub həmin dərslərin mövzusunu əhatə edən suallardan təşkil olunmuş semester imtahanını uğurla başa vurduqdan sonra həmin material öz yaxınlarımıza təqdim etsək onların da bu təhsil sistemi haqqında fikirlərinin dəyişilməsinə səbəb ola bilərik.

Virtual dini təhsil sisteminin bizdən bir neçə tələbi var

1. Müəllimlərimizin min bir əziyyətlə hazırladığı və sayta yüklədiyi dərsləri seçmək. Dərslərin bir neçə forması olur (video, audio və sənəd format)
2. Həmin dərslərin bizə münasib olan variantını yükləmək. Əgər audio və ya video formatını yükləmişiksə telefon və ya kompyuterimizdə istənilən vaxt dərsləri dinləyə və ya izləyə bilərik. Sənəd formatında isə biz yazını mətbəədə çapa verə bilərik ki, bu elə də böyük maddi vəsait tələb etmir.
3. Əvvəlcədən təyin edilmiş vaxtda vebinarda iştirak etmək. bu zaman müəllimlə canlı ünsiyyət qurmaq şansımız olur və müəllimimizə qaranlıq qalan mətləblər haqqında sual verə bilərik.
4. Təyin olunmuş zaman qədər sinif tapşırıqlarını yazıb göndərmək (danılmaz faktdır ki, universitet hər zaman gecikən tələbələrə şans verir)

5. Təyin olunmuş vaxtda semester imtahanında iştirak etmək.
6. İmtahanların nəticələrini səbrlə gözləmək.
7. Növbəti semester üçün hazırlıqlı olmaq.

“Bir anlıq bu barədə fikirləşin. Əllərinizə baxın. O bütöv görünür, əslində isə bu belə deyil. Əgər onu mikroskop altına tutsanız, orada enerji kütləsinin titrəyişini görəcəksiniz.”¹ Bob Proktor.

“Hər şey enerjidən təşkil olunmuşdur, öz ifadəmə bir balaca açıqlama gətirməyimə icazə verin. Kainatımız, qalaktikamız və planetimizdə ayrı-ayrı cismlər və fərdlər mövcuddur, hər bir fərdin vücudunda isə orqanlar sistemi, hüceyrələr, molekullar, atomlar və nəhayət enerji yerləşir.

Kainatda bir çox sahə və səviyyələr mövcuddur, çoxluğu isə enerji təşkil edir.”² Dr. Ben Conson.

“O kəslərə ki, onlara hər hansı bir müsibət gəldikdə “həqiqətən, biz Allahın (bizim yaradılışımız, qorunmağımız, işlərimizin idarə edilməsi və yox edilməyimiz Onun əlində olduğu üçün Onun həqiqi malı, mülkü) və həqiqətən, Ona tərəf qayıdacağıq” deyirlər.”³ Bəqərə surəsi 156-cı ayə

“Möminlərin hamısı birdən (cihada, döyüşə) çıxmamalıdır. Niyə hər tayfadan bir dəstə səfər etmir ki, (din elmlərini) dərinlən öyrənsinlər və qayıtdıqda öz qövlərini (Allahın əzabı ilə) qorxutsunlar. Bəlkə onlar çəkinsinlər”⁴ Tövbə surəsi 122-ci ayə

“Xalis və doğru dinə üz tut. Bu ilahi fitrətdir. Allah insnaları onun əsasında yaratmışdır. Allahın yaradılışında heç bir dəyişiklik yoxdur.

---

1. Rhonda Byrne, “Siri”, kitabı səhifə 171.

2. Rhonda Byrne, “Siri”, kitabı səhifə 171.

3. Qurani Kərim, “Bəqərə surəsi-156- cı ayə”, səhifə 24.

4. Qurani Kərim, “Tövbə surəsi -122-ci ayə”, səhifə 206.

Möhkəm din budur, lakin insanların əksəriyyəti (bunu) bilmirlər”.¹ Rum surəsi 30- cu ayə

Nəticə

Ümumiyyətlə, dini virtual təhsil sistemində təhsil alan tələbənin əldə etdiyi üstünlükləri saymaqla bitməz. Əlbəttə biz bir neçə məsələ haqqında fikir yazdıq.

Lakin tələbənin əldə etdiyi təkə vaxtına, puluna qənaət etməsi deyil, həm də ən önəmli bir məsələ var ki, tələbə heç bir təsirə, təzyiqa məruz qalmadan elmlənir və maariflənir.

Hər hansı bir təsirə məruz qalmır dedikdə təbii ki, dinlər və məzhəblər arası mübahisələrdən kənar qalır, hər hansı bir məzhəb və ya tərqiqaetin nümayəndəsinin heç bir əlavə təsiri olmadan sərbəst düşünür və müqayisəli şəkildə özü üçün elmi araşdırma apara bilir.

Dini virtual məqalə yazarkən belə bir nəticəyə gəlmək olar ki, vaxt, zaman, məkan və digər maneələr heç bir şəkildə elmkənmək istəyən şəxsə maneə deyil.

əksinə təhsil almaq istəyən tələbə və ya şagirdin qarşısında olan maneələri aşması və öz yolunda müvəffəqiyyətlə addımlamağa çalışması onun üçün dərslər öyrənilməsində, elmin və biliyin mənimsənilməsi yolunda çəkdiyi əziyyət onun üçün yorğunluq deyil əksinə şirinlik bəxş edir.

Tələbə hər dəfə yeni bir mövzu, yeni bir məsələnin və bəhsin izahını əldə etməyə çalışdıqca daha çox elmlənməyə çalışır, və daha qətiyyətli şəkildə dərslərə yanaşır.

Adətən belə bir hadisənin şahidi oluruq ki, evində valideynlərin hər cür şərait yaratdığı şagird və ya tələbə dərslərində müvəffəq olmur, təbii ki istisnalar var.

---

1. Qurani Kərim, “Rum surəsi-300-c u ayə”, səhifə 407.

Amma istər əyani vəsait, istər dərsin öyrənilməsi zamanı mühüm hesab edilən amillərdən biri olan düzgün məkanın seçilməsi və sair kimi imkanları olmayan şagird və ya tələbə daha qətiyyətlidir.

Çünki o qarşısına məqsəd qoyur ki mən müvəffəq olacam , mən öz bilik səviyyəmi artıracam. Bir sözlə desək oxumaq və öyrənmək istəyən şəxs üçün maneələr onu ruhdan salmır.

Baxmayaraq ki, hər cür vəsait və imkanı olan tələbənin dərstdən geri qaldığı zaman olur. Mən düşünürəm

ki, belə olan halda şagird arxayınlaşır, amma bir az çətinlik varsa tələbə irəli getməyə can atır.

Çox bəyənilən bir haldır ki, universitetimiz tələbələrin təhsil alması üçün yüksək şərait yaradıb, gənclərin, həmçinin orta və yaşlı nəslin maariflənməsində əlindən 9 gələni əsirgəmir.

Digər universitetlərin dini virtual təhsil sistemində nə qədər müvəffəq olmasından xəbərsiz olsam da ümid edirəm ki, növbəti məqalələrdə digər universitetlərin və virtual təhsil ocaqlarının tələbəyə nə dərəcədə yüksək şərait yaradılması haqqında məlumat verəcəyik.

Sonda demək istəyirəm ki, dini virtual təhsil sistemi tələbəni təkcə elm vermək və maarifləndirməklə kifayətlənmir həmçinin əxlaqi, mənəvi, estetik tərbiyəsinin inkişafında da müstəsna rol oynayır.

Ümid edirəm ki , gələcəkdə dini virtual təhsil sistemində təhsil alan tələbələrin sayı artar və artım təkcə sayda deyil həm də bilikli kadrların, ixtisaslaşmış mütəxəssislərin, cəmiyyət üçün yararlı olan keyfiyyətli bir təhsil sisteminin ərsəyə gəlməsi mümkün olar.

Bizi bu qədər mükəmməl yaradan Xaliq bizi bu dünyada ona ibadət etməmiş, cəmiyyətimiz üçün xeyrli işlər görmək və axirətimiz üçün azuqə toplamaqla məşğul

olmağı missiyalandırdığı halda biz nə üçün öz mövcudluğumuzu, vücudumuzun bu qədər mükəmməliyini dərk etməkdə aciz olduq ki, enerjimizi, sağlamlığımızı, baxıb şükr etməli olduğumuz əzalarımızı bizə bəxş edən nizamlı olan təbiət aləminin şüurlu və tədbirli nizamlayıcısını unudub, elm öyrənməyi, təqvalı olmağı tərk edib milyonlara, milyardlara yar olmayan dünyanı özümüzə yar etməkdə israr edirik?

Bizi Allah Mütəaldan uzaqlaşdırıb əbədi olmayanlara könül bağlamağımıza səbəb olan günahlarımızın əfv olmasını Uca Rəbbimizdən bu mübarək Ramazan ayında diləyirik.

Mənbələr

1. **Qurani Kərim**, “ Ələq surəsi”, Səhifə 597.
2. **Qurani Kərim**, “Bəqərə surəsi-156- cı ayə”, səhifə 24.
3. **Qurani Kərim**, “Rum surəsi-300-c u ayə”, səhifə 407.
4. **Qurani Kərim**, “Tövbə surəsi-122-ci ayə”, səhifə 206.
5. əsədov, Tofiq., “**Dünya dinləri ilə tanışlıq**”, 29-cu mövzu səhifə 4.
6. Byrne, Rhonda., “**Sirr**”, kitabı səhifə 171.
7. Mütəhhəri, Mürtəza., “**Teizm seminarları**”, kitabı Səhifə 17.